

Limes – 2020

*A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve*

*Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II*

*Scientific Bulletin
of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

ISSN 2411-4081

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ

LIMES

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ

2020
Випуск VII
Том 1

Берегове–Ужгород
2020

Науковий вісник «LIMES» засновано у 2014 році та видається за рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ. У науковому віснику публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ, а також дослідження українських та іноземних учених угорською, українською та англійською мовами. Цей том об'єднує праці з історії, педагогіки, мовознавства, економіки, соціальної географії, соціології, матеріалознавства і технологій.

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

Серія KB №20762-10562P від 08.05.2014 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ (протокол №1 від 10.02.2020 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Льдіко Орос, кандидат педагогічних наук (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР:

Єлизавета Молнар Д., доктор філософії з гуманітарних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Адальберт Бовді, доктор фізико-математичних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Адальберт Рац, доктор філософії з природничих наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Бейла Надь, кандидат біологічних наук, доцент (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Віра Протопопова, доктор біологічних наук, професор (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Емьовке Бергхауер-Олас, доктор філософії з галузі соціальні та поведінкові науки (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Золтан Кормочі, доктор філософії з галузі філологічні науки (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Золтан-Шандор Варга, доктор біологічних наук, професор-емерит (кафедра еволюційної зоології та біології людини, Дебреценський університет), Ібоя Самборовскі-Нодь, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Лона Лехнер, доктор філософії з галузі філологічні науки (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Йосип Молнар, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Катерина Дудич, доктор філософії з галузі філологічні науки (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Лорант-Денеш Давід, саблітований доктор у галузі «регіональні науки», професор (Інститут економіки та розвитку регіонів, Університет ім. Святого Іштвана), Маргарета Кейс, кандидат історичних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Марія Ген, кандидат біологічних наук, саблітований доктор у галузі «науки про довкілля» (кафедра ботаніки, Університет ім. Святого Іштвана), Олександр Бергхауер, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Олена Біда, доктор педагогічних наук, професор (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Роберт Бачо, доктор економічних наук, професор (кафедра обліку і аудиту, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Тетяна Чонка, кандидат філологічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Томаш Врabelь, кандидат філологічних наук, доцент (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юдіта Павлович, кандидат педагогічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юрій Жигуц, доктор технічних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юрій Чотарі, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ЗА ВИПУСК:

Василь Брензович, кандидат історичних наук (Благодійний фонд за ЗУІ)

ТЕХНІЧНЕ РЕДАГУВАННЯ: *Мелінда Орбан та Олександр Добош*

ВЕРСТКА: *Вікторія Товтін*

КОРЕКТУРА: *Льдіко Гріца-Варцаба, Олександр Кордонець та Томаш Врabelь*

ДИЗАЙН ОБКЛАДКИ: *Ласло Веждед*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр «Опаці Черє Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Друк наукового вісника здійснено за підтримки уряду Угорщини.

Засновник: Благодійний фонд Закарпатського угорського педагогічного інституту (від 2016 року Благодійний фонд Закарпатський угорський інститут)

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ (Адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Веб-сторінка: www.kmf.uz.ua Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua Тел.: (00 380-3141) 4-28-29) та ТОВ «РІК-У» (Адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua)

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

© Автори, 2020

© Редактори, 2020

ISSN 2411-4081

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

LIMES

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

2020
VII. évfolyam
1. kötet

Beregszász–Ungvár
2020

ETO 001.89(058)

L 67

A LIMES című tudományos évkönyv 2014-ben alapított és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsának határozata alapján jelenik meg. A tudományos évkönyv a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárainak, hallgatóinak munkáit, valamint ukrainai és külföldi tudósok magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait adja közre. A LIMES jelen kötete a történet-, a nevelés-, a nyelv- és a gazdaságtudomány, a társadalomföldrajz, a szociológia, valamint az anyagtudomány és technológia különböző területeit öleli fel.

Nyomatott tömeg-tájékoztatói eszközök állami nyilvántartásának igazolása:

széria: KB № 20762-10562P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2014.05.08-án.

*Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2020.02.10., 1. számú jegyzőkönyv).*

FŐSZERKESZTŐ:

dr. Orosz Ildikó, PhD (Pedagógia és Pszichológia Tanszék, II. RF KMF)

FELELŐS SZERKESZTŐ:

dr. Molnár D. Erzsébet, PhD (Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, II. RF KMF)

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

prof. dr. Bacsó Róbert, a közgazdaság-tudományok doktora (Számvitel és Auditálás Tanszék, II. RF KMF), dr. Berghauer Sándor, PhD (Földtudományi és Turizmus Tanszék, II. RF KMF), dr. Berghauer-Olasz Emőke, PhD (Pedagógia és Pszichológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Bódi Béla, a fizika- és matematikatudományok doktora (Matematika és Informatika Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Bida Olena, a neveléstudományok doktora (Pedagógia és Pszichológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Csatáry György, PhD (Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, II. RF KMF), dr. Csonka Tetyána, a nyelvtudományok kandidátusa (Ukrán Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. habil. Dávid Lóránt Dénes (Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet, Szent István Egyetem), dr. Dudics Katalin, PhD (Magyar Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. habil. Höhn Mária, a biológiai tudományok kandidátusa (Növénytan Tanszék, Szent István Egyetem), dr. Karmacszi Zoltán, PhD (Magyar Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Kész Margit, PhD (Magyar Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Lechner Ilona, PhD (Angol Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Molnár József, PhD (Földtudományi és Turizmus Tanszék, II. RF KMF), dr. Nagy Béla, a biológiai tudományok kandidátusa, docens (Biológia és Kémia Tanszék, II. RF KMF), dr. Pavlovics Judit, a neveléstudományok kandidátusa (Ukrán Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Protopopova Vira, a biológiai tudományok doktora (Biológia és Kémia Tanszék, II. RF KMF), dr. Rác Béla, PhD (Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, II. RF KMF), Szaborovszkyné dr. Nagy Ibolya, PhD (Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Varga Zoltán Sándor, a biológiai tudományok doktora, professor emeritus (Evolúciós Állattani és Humánbiológiai Tanszék, Debreceni Egyetem), dr. Vrabely Tamás, a nyelvtudományok kandidátusa, docens (Angol Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Zsiguc György, a műszaki tudományok doktora (Matematika és Informatika Tanszék, II. RF KMF)

A KIADÁSÉRT FELEL:

dr. Brenzovics László, PhD (Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Jótékonyági Alapítvány)

MŰSZAKI SZERKESZTÉS: Dobos Sándor és Orbán Melinda

TÖRDELÉS: Tótin Viktória

KORREKTÚRA: Gricza-Varcaba Ildikó, Kordonec Olekszandr és Vrabely Tamás

BORÍTÓTERV: Vezsdel László

ETO-BESOROLÁS: a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A tudományos évkönyv megjelenését Magyarország Kormánya támogatta.

Alapító: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola Jótékonyági Alapítványa (2016-tól Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Jótékonyági Alapítvány)

Kiadó: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Cím: 90 202 Beregszász, Kossuth tér 6. Honlap: www.kmf.uz.ua E-mail: foiskola@kmf.uz.ua Tel.: (00 380-3141) 4-28-29) és a „RIK-U” Kft. (Cím: 88 000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua)

Nyomdai munkák: „RIK-U” Kft.

© A szerzők, 2020

© A szerkesztők, 2020

ISSN 2411-4081

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2020

ISSN 2411-4081

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE
OF HIGHER EDUCATION

LIMES

Scientific Bulletin
of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

2020
Issue VII
Volume 1

Berehove–Uzhhorod
2020

UDC 001.89(058)

L 67

The scientific bulletin "LIMES" was established in 2014 and is published according to the resolution of the Academic Council of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education. The scientific bulletin publishes the academic studies of students and teachers of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, as well as academic articles of researchers from Ukraine and abroad in Hungarian, Ukrainian and English languages. The given volume of "LIMES" contains academic studies and articles in History, Pedagogy, Philology, Economics, Human Geography, Sociology, Engineering and Technology.

**Certificate of State Registration of Printed Mass Media, Series KB, No. 20762-10562P,
Issued by the State Registration Service of Ukraine on the 8th of May, 2014**

*Recommended to publication by the Academic Council of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian
Hungarian College of Higher Education, record No.1 of February 10, 2020*

EDITOR-IN-CHIEF:

Ildikó Orosz, PhD (Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian College)

MANAGING EDITOR:

Erzsébet Molnár D., PhD (Department of History and Social Sciences, Transcarpathian Hungarian College)

EDITORIAL BOARD:

Béla Bódi, D.Sc. in Physics and Mathematics, professor (Department of Mathematics and Computer Science, Transcarpathian Hungarian College), *Béla Nagy, C.Sc. in Biology, associate professor* (Department of Biology and Chemistry, Transcarpathian Hungarian College), *Béla Rácz, PhD* (Department of History and Social Sciences, Transcarpathian Hungarian College), *Emőke Berghauer-Olasz, PhD* (Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian College), *György Csatóry, PhD* (Department of History and Social Sciences, Transcarpathian Hungarian College), *Ibolya Szamborovszky-Nagy, PhD* (Department of History and Social Sciences, Transcarpathian Hungarian College), *Ilona Lechner, PhD* (English Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), *József Molnár, PhD* (Department of Geography and Tourism, Transcarpathian Hungarian College), *Judit Pavlovics, C.Sc. in Pedagogy* (Ukrainian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), *Katalin Dudics, PhD* (Hungarian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), *Lóránt Dénes Dávid, PhD, Dr. habil, professor* (Institute of Regional Economics and Rural Development, Szent István University), *Margit Kész, PhD* (Hungarian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), *Mária Höhn, C.Sc. in Biology, Dr. habil* (Department of Botany, Szent István University), *Olena Bida, D.Sc. in Pedagogy, professor* (Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian College), *Róbert Bacsó, D.Sc. in Economics, professor* (Department of Accounting and Auditing, Transcarpathian Hungarian College), *Sándor Berghauer, PhD* (Department of Geography and Tourism, Transcarpathian Hungarian College), *Tamás Vrabely, C.Sc. in Philology, associate professor* (English Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), *Tetyána Csonka, C.Sc. in Philology* (Ukrainian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), *Vira Protopopova, D.Sc. in Biology, professor* (Department of Biology and Chemistry, Transcarpathian Hungarian College), *Yurij Zhiguts, D.Sc. in Technical Sciences, professor* (Department of Mathematics and Computer Science, Transcarpathian Hungarian College), *Zoltán Sándor Varga, D.Sc. in Biology, professor emeritus* (Department of Evolutionary Zoology and Human Biology, University of Debrecen), *Zoltán Karmacs, PhD* (Hungarian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College)

RESPONSIBLE FOR PUBLISHING:

László Brenzovics, PhD (Charitable Foundation "In support of the Transcarpathian Hungarian College")

TECHNICAL EDITING: *Melinda Orbán and Sándor Dobos*

PAGE PROOF: *Viktória Tótin*

PROOF-READING: *Ildikó Gricza-Varcaba, Oleksandr Kordonec and Tamás Vrabely*

COVER DESIGN: *László Vezsdel*

UNIVERSAL DECIMAL CLASSIFICATION (UDC): *Apáczai Csere János Library of Transcarpathian Hungarian College*

Authors are responsible for the content of academic studies and articles.

The publication of the scientific bulletin is sponsored by the government of Hungary.

Founder: Charitable Foundation of Transcarpathian Hungarian Pedagogical College (after 2016 Charitable Foundation "In support of the Transcarpathian Hungarian College")

Publishing: Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Address: Kossuth square 6, 90202 Berehove, Ukraine. Website: www.kmf.uz.ua E-mail: foiskola@kmf.uz.ua Tel.: (00 380-3141) 4-28-29) and "RIK-U" LLC (Address: Gagarin Street 36, 88000 Uzhhorod, Ukraine. E-mail: print@rik.com.ua)

Printing: „RIK-U” LLC.

© The Authors, 2020

© The Editors, 2020

ISSN 2411-4081

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, 2020

Зміст

<i>Чобо Б. Штенге</i> : Штрихи з історії операції Гвардії обірванців на Закарпатті – I. Здача в полон біля села Шаланки	15
<i>Чобо Б. Штенге</i> : Штрихи з історії операції Гвардії обірванців на Закарпатті – II. «Відновники карти» у битві на Водохреща 6 січня 1939 р.	43
<i>Арнолд Попей</i> : Штрихи до історії виборів Союму Карпатської України в лютому 1939 року.....	59
<i>Котолін Шішко</i> : «Sic transit gloria mundi?» Роздуми про ататюркізм	83
<i>Роберт Бачо</i> : Реформа ордену василян на Закарпатті і її роль у посиленні суспільної та місійної діяльності ордену в 1920–1939 рр.	103
<i>Тібор Товт</i> : Еміграція гунгаристів і 1956.....	117
<i>Янош Шебовк</i> : Одна дівчина, три адресанти – Листи до Деметрії.....	131
<i>Томаш Ревої</i> : Оранієнбаумський плацдарм.....	145
<i>Одел Гал</i> : «Святі листи з неба» в народних рукописах	149
<i>Едіта Гайду</i> : Історія розбудови колгоспної системи в селі Горонглаб у 1944–49 роках.....	157
<i>Ласло Борош</i> : Герої на небосхилі Закарпаття. Рецензія на книги «Baptism of fire. The first combat experiences of the Royal Hungarian Air Force and Slovak Air Force March 1939» та «Elfelejtett hősök. A magyar királyi honvéd légiőrök ázsai a második világháborúban» Чобо Б. Штенге	173
<i>Ласло Поллоі</i> : Рецензія на книгу «Gyorsan haza! Szokoro damoj! Szoboszlay György főhadnagy szovjet fogságban írt naplója 1946–1947».....	179
* * *	
<i>Аннамарія Качур</i> : Мотивація вибору школи на Закарпатті (на базі дослідження однієї берегівської угорської школи).....	185
<i>Катерина Гнатик</i> : Угорська мова як іноземна мова.....	201
<i>Бейло Нодь – Ержебет Когут – Ласло Молнар – Крістіан Берец</i> : Організація симпозіуму з природничих дисциплін у середніх школах	211
<i>Єва Чілік</i> : Ефективні практики в класі – «супер-дайверс» для узгодження освітніх потреб осіб, що вивчають різні мови, у ранньому дитячому віці	219
<i>Газім Т. Алкришен</i> : Мотивація, аттitudi і прагнення у вивченні англійської мови: приклад студентів і студенток йорданської національності в університеті «Мутах»	247

Наєм Афшар: Впливи домінантної першої мови (L1) на засвоєння звучання англійської мови у середовищі двомовних турецько-перських осіб..... 253

* * *

Катерина Ливріну: Адаптація французьких термінів з хореографії в українській мові..... 263

Сільвія Ковач: Автономія, автономне навчання: від теорії до практики 269

Вікторія Штефуца: Особливості композиційної структури українських пам'яток XIV–XV століть 279

Катерина Чейке: Рецензія на книгу «Nyelvek és nyelvváltozatok térben és időben» 287

* * *

Мирослав Дністрянський – Борис Жулканич – Наталія Дністрянська: Розвиток туризму та рекреації як чинник подолання соціально-економічної депресивності міських поселень Бойківщини 291

Аніта Р. Федор: Інвестиції в людський капітал жінок з маленькими дітьми під час декретної відпустки 299

Юрій Жигуц – Чобо Кудлотяк: Нові технологічні тенденції використання SHS.....315

* * *

Календар подій (2019/2020 навчальний рік)..... 321

Tartalom

<i>B. Stenge Csaba</i> : Fejezetek a Rongyos Gárda kárpátaljai bevetésének történetéből I. A salánki megadás	15
<i>B. Stenge Csaba</i> : Fejezetek a Rongyos Gárda kárpátaljai bevetésének történetéből II. Térképhelyesbítők a „vízkereszti csatában”, 1939. január 6-án	43
<i>Popély Árpád</i> : Szojmválasztás Kárpátalján 1939 februárjában. Adalékok a kárpátukrán sojzm megválasztásának történetéhez	59
<i>Siska Katalin</i> : Sic transit gloria mundi? Gondolatok az atatürkizmusról.....	83
<i>Bacsó Róbert</i> : A bazilita szerzetesrend reformja Kárpátalján és annak szerepe a társadalmi és missziós tevékenység megerősödésében 1920–1939 között.....	103
<i>Tóth Tibor</i> : A hungarista emigráció és 1956.....	117
<i>Sebők János</i> : Egy lány, három levélíró – Levelek Demetriashoz.....	131
<i>Révai Tamás</i> : Az oranienbaumi hídfőről	145
<i>Gál Adél</i> : Az „égből érkező szent levelek” a népi kéziratokban	149
<i>Hajdu Edit</i> : A kolhozrendszer kiépítésének története Haranglábbon 1944–49 között	157
<i>Boros László</i> : Hősök Kárpátalja egén. Recenzió B. Stenge Csaba <i>Baptism of fire. The first combat experiences of the Royal Hungarian Air Force and Slovak Air Force March 1939</i> és <i>Elfelejtett hősök. A magyar királyi honvéd légierők ászai a második világháborúban</i> című kiadványairól	173
<i>Pallai László</i> : Recenzió a <i>Gyorsan haza! Szkoro damoj! Szoboszlav György főhadnagy szovjet fogságban írt naplója 1946–1947</i> című kiadványról.....	179
* * *	
<i>Kacsur Annamária</i> : Iskolaválasztási motivációk Kárpátalján: esettanulmány egy beregszászi magyar iskola alapján.....	185
<i>Hnatik Katalin</i> : Magyar nyelvoktatás másként	201
<i>Nagy Béla – Kohut Erzsébet – Molnár László – Berecz Krisztián</i> : Természettudományos diákszimpozium szervezése középiskolában	211
<i>Csillik Éva</i> : Hatékony osztálytermi gyakorlatok a „szuper-díverz” több nyelvet tanulókat oktatási szükségleteinek összeegyeztetésére korai gyermekkorban	219
<i>Alkhrisheh Hazim T.</i> : Motiváció, attitűd és törekvések az angoltanulásban: a Mutah Egyetem jordán nemzetiségű férfi és női hallgatóinak példája	247

Afshar Naeimeh: A domináns első nyelv (L1) hatásai az angol nyelv hangzóinak elsajátítására török/perzsa kétnyelvű személyek körében 253

* * *

Lőrincz Katalin: Francia koreográfiai fogalmak adaptációja az ukrán nyelvben 263

Kovács Szilvia: Önállóság, autonóm nyelvtanulás: elmélettől a gyakorlatig 269

Stefuca Viktória: A XIV–XV. századi ukrán írott emlékek strukturális ismeret-
tetőjegyei.....279

Cséke Katalin: Recenzió a *Nyelvek és nyelvváltozatok térben és időben* című
kiadványról 287

* * *

Dnyisztrjanszkij Miroszlav – Zsulkanics Borisz – Dnyisztrjanszka Natalija:
A turizmus és a rekreáció fejlesztése mint a bojkófföldi városi települések
társadalmi-gazdasági elmaradottsága felszámolásának tényezője 291

R. Fedor Anita: A kisgyermekes nők emberi tőkeberuházása a gyermekgond-
zási szabadság alatt..... 299

Zsiguc György – Kudlotyák Csaba: Új technológiai trendek az SHS használatában..... 315

* * *

Eseménynaptár (2019/2020-as tanév)..... 321

Contents

<i>Csaba B. Stenge</i> : Chapters from the Ragged Guards' Operation in Transcarpathia (1st). Surrender at Salánk	15
<i>Csaba B. Stenge</i> : Chapters from the Ragged Guards' Operation in Transcarpathia (2nd). Map Correctors in the "Battle of Epiphany" on 6 January 1939.	43
<i>Árpád Popély</i> : Elections to the Soim in Transcarpathia in February 1939. On the History of the Elections to the Carpatho-Ukrainian Soim.....	59
<i>Katalin Siska</i> : Sic transit gloria mundi? Thoughts on Atatürkism.....	83
<i>Róbert Bacsó</i> : The Reform of the Basilian Order in Transcarpathia and its Role in the Strengthening of the Societal and Missional Work Between 1920 and 1939	103
<i>Tibor Tóth</i> : The Hungarist Emigration and 1956.....	117
<i>János Sebők</i> : One Girl, Three Letter Writers – Letters to Demetrias	131
<i>Tamás Révai</i> : The Oranienbaum Bridgehead	145
<i>Adél Gál</i> : "Holy Letters from Heaven" in Manuscripts.....	149
<i>Edit Hajdu</i> : History of Building up the Collective Farm System in Harangláb in the Period of 1944–49	157
<i>László Boros</i> : Heroes in the Sky of Transcarpathia. Review on Books "Baptism of fire. The first combat experiences of the Royal Hungarian Air Force and Slovak Air Force March 1939" and "Elfelejtett hősök. A magyar ki- rályi honvéd légierők ászai a második világháborúban" Written by Csaba B. Stenge.....	173
<i>László Pallai</i> : Review on Book "Gyorsan haza! Szkoro damoj! Szoboszlay György főhadnagy szovjet fogságban írt naplója 1946–1947"	179
* * *	
<i>Annamária Kacsur</i> : School Choice Motivations in Transcarpathia: a Case Study Based on a Hungarian School in Beregszász.....	185
<i>Katalin Hnatyk</i> : Hungarian as a Foreign Language	201
<i>Béla Nagy – Erzsébet Kohut – László Molnár – Krisztián Berecz</i> : Organizing Science Symposium in a Secondary School.....	211
<i>Éva Csillik</i> : Effective Practices for Meeting the Learning Needs of "Superdi- verse" Multi-language Learners in Early Childhood Classrooms	219
<i>Hazim T. Alkhrisheh</i> : Motivation, Attitude and Effort towards Learning English: The Case of Mutah University Jordanian Male and Female Students	247

<i>Naeimeh Afshar</i> : Effects of L1 Dominance on the Acquisition of English Sounds by Turkish/Persian Bilinguals.....	253
--	-----

* * *

<i>Katalin Lőrincz</i> : Adaptation of French Choreography Terminology in the Ukrainian Language	263
---	-----

<i>Szilvia Kovács</i> : Autonomy, Autonomous Learning: from Theory to Practice.....	269
---	-----

<i>Viktória Stefuca</i> : The Structural Characteristics of Ukrainian Writings of the XIV–XV Centuries.	279
---	-----

<i>Katalin Cséke</i> : Review on Book "Nyelvek és nyelvváltozatok térben és időben".....	287
--	-----

* * *

<i>Miroslav Dnistrianskyi – Boris Zhulkanich – Nataliya Dnistrianska</i> : Tourism and Recreation Development as a Factor of Overcoming Socio-Economic Downturn of Boikivschyna Town Settlements.....	291
---	-----

<i>Anita R. Fedor</i> : Investment into Human Capital by Women Who Are Temporarily away from Labour Market.....	299
--	-----

<i>Yurij Zhiguts – Csaba Kudlotyák</i> : New Technological Trends of Using SHS.....	315
---	-----

* * *

Events Calendar (2019/2020 academic year)	321
---	-----

Az „égből érkező szent levelek” a népi kéziratokban

Rezümé. Dolgozatom a néprajzi kutatás egy új irányával, a népi írásbeliség vizsgálatával foglalkozik. Kutatásomat Salánkon végzem, ahol vallási kéziratok gyűjtésével foglalkozom. Az alábbi munkámban a szakrális szövegek egy típusát, a „szent leveleket” mutatom be, melyek előfordulása igen gyakori a vizsgált településen. Két levéltípust ismertetek, melyek a görögkatolikus vallású egyének kézírataiban található meg. Munkámban bemutatom a levelek szerkezetét és funkcióját, valamint azok jellemző sajátosságait. *Kulcsszavak:* népi írásbeliség, archaikus, kéziratok, Salánk

Резюме. Наша стаття присвячена новому напрямку етнографічних досліджень, вивченню народної писемності. Дослідження проводилися в с. Шаланки, де було здійснено збір релігійних рукописів. Зокрема, ми зупиняємося на своєрідних священних текстах, "святих листах", поява яких є дуже поширеною у згаданому поселенні. Описано два типи архівів, знайдені в рукописах греко-католиків. У роботі представлено структуру та функції листів та їх характерні риси. *Ключові слова:* народна література, архаїка, рукописи, Шаланки

Abstract. The present article examines the new aspects of folk literacy within the ethnographical research. I carry out my research in Shalank, where I collect religious manuscripts. In my work I present a type of sacral texts, the "holy letters", the occurrence of which is quite common. I demonstrate two types of letters, which can be found in Greek Catholic manuscripts, and I describe the structure and the function of these letters, as well as their specificities. *Keywords:* folk literacy, archaic, manuscripts, Shalank.

E tanulmány tárgya néhány vegyes tartalmú kézíratos, jobbára szakrális tematikájú füzet Salánkról, melyekben a szent levelek mellett számos lejegyzett imádság és szöveg olvasható. Az általam vizsgált és előbb említett füzetekben olyan imákra és levelekre is akadtam, melyek az egyházi imádságos könyvekben nem találhatóak meg, sőt egyházilag nem jóváhagyottak, tehát nem kanonizáltak. Az apokrif imák köré rakódott szakirodalom az utóbbi időben¹ igen számottevővé vált². Ennek alapján a kárpátaljai magyar folklórisztikának fontos feladata lenne, hogy adalékokat szolgáltatson az említett folklórterülethez. Erdélyi Zsuzsanna művében³ a kárpátaljai magyar nyelvterület nincs képviselve. Persze ez nem azt jelenti, hogy nálunk nincsenek gyűjthető adatok. Ennélfogva a mi feladatunk, hogy felkutatassuk a területünkön még élő szakrális néphagyomány emlékeit. E témakört tekintve hangoztathatjuk bátran a néha oly általánosnak tűnő huszonnegyedik órát, mely itt riasztóként cseng a fejünk felett. Jelenleg nem az imádságokon lesz a fő

* Debreceni Egyetem, Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, Néprajz, abszolválta hallgató. * University of Debrecen, Historical and Ethnographical Doctoral School, Ethnography. * Дебреценський університет, Докторська школа історії та етнографії, Етнографія. galadel1127@gmail.com

¹ Kész, 2013; Gál, 2015;

² Lásd Erdélyi Zsuzsanna 1976 bevezető tanulmányának jegyzeteit.

³ Erdélyi, 1976

hangsúly, hanem két szövegtípuson, amely ugyancsak adalékként szolgálhat az egyetemes magyar folklórhoz éppen úgy, mint vidékünk szakrális néprajzához.

A népi írásbeliség műfaji helyzeténél fogva az egész kultúrát felvevőterületként kezeli. Forrásvidéküknek tekinthetjük az irodalmat, a vallást, a paraszti kultúrát, az iskolai műveltséget, a hétköznapi kommunikációs gyakorlatot.⁴

Az írott szöveg a kommunikáció egyik fajtája. A McLuhan nevével fémjelzett „nagy vízválasztó elmélet” szerint az írásbeliség alapvetően megváltoztatta az emberiség gondolkodását⁵. Megjelenése óta nagy szerepet tölt be a társadalom és az egyén életében. Továbbá fontos szerepet játszik a továbbhagyományozásban és az átörökítésben. Különösen igaz ez a megállapítás Kárpátaljára és azon belül a kutatott településre, Salánkra. Földrajzi elzártságának következtében az idő és történelmi-politikai változások sorozata nem akadályozta meg a népi írásbeliség nyomainak eltűnését, inkább kedvezően hatott annak megmaradására. Az itt élők államrendszerek virágzásának és hanyatlásának lehettek tanúi, átértékelték a rendszer-váltást. A politikai és ideológiai változások az élet minden területére rányomták bélyegüket. Főleg a kommunista érában üldözött vallási szféra menekítette át értékeit nyomtatott írásos anyag hiányában a kéziratos imádságos füzetekbe, melyek mindmáig feltáratlanok.

A vizsgált téma szempontjából fontos megemlíteni Hermann Bausinger állásfoglalását is, melyben a kommunikációs aktus fontosságára hívja fel a figyelmet. A professzor megállapítja, hogy az írás olyan kommunikációs csatorna, mely hatással van a társadalomra, illetve a kommunikáló egyének viszonyára, amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy a történelem folyamán használóit privilégiumokhoz juttatta, státuszjavakat és hatalmat biztosított számukra⁶. Emellett azonban az íráshoz való viszonyulás megváltoztatta az egyén kapcsolatrendszerét, a világhoz való viszonyulását és mindennapi életét⁷.

Vallásos (funkciójú) szövegek

Az írás terjedése lehetővé tette a vallásos és mágikus funkciójú szövegek megörökítését és azok használatát a mindennapokban. A vizsgált településen, akárcsak egész Kárpátalján, napjainkban is nagyon fontos szerepe van a szakrális világnak. Válsághelyzetekben ez a szerep csak felértékelődik. A közösség tagjai segítő szándékukat, részvétüket a szó, az ima erejével próbálják kifejezni.

Az égből alábocsátott szent levelek speciális szövegcsoporthoz képeznek a vallásos szövegek között. A mennyei leveleknek több elnevezése is létezik: égi levelek, szent üzenetek, mennyből jött levél. Valószínűleg a ponyvanyomtatványok

⁴ Keszeg, 1991, 9–11. p.

⁵ McLuhan, 2001, 53–54. p.

⁶ Bausinger, 1995, 125–131. p.

⁷ Fülöp, 2013

termékei voltak⁸. Annak a ponyvának a termékei, mely egyfajta vallásos igényt, erős szellemi érdeklődést és szükségletet elégített ki. És szövegei nagyrészt a benne rejlő tartalomnak köszönhetően kéziratban terjedtek tovább.

Magyarországon az első szent levelek a XIX. század végén, a XX. század elején kerültek forgalomba. Természetfeletti eredetűnek tartották őket, naiv, laikus megfogalmazásban ismereteket tartalmaztak, vallásos előírások betartására ösztönöztek melyért cserébe bűnbocsánatot helyeztek kilátásba⁹. A mennyei levelek a természetfeletti vel való kapcsolattartás élő bizonyítékai. Tartalmukban, funkciójukban és alkalmazásukban hasonlítanak a ráolvasásokra, az archaikus imákra jellemző motívumokat tartalmaznak. Bálint Sándor a következőképpen vélekedik a szent levelekről: „Kétségtelenül a hit tiszteletreméltó túlzásaiból fakadtak, azonban közel jártak a babonákhoz.”¹⁰

A szent levelek egyéni és közösségi alkalmazása is megfigyelhető volt. Felolvasták különböző közösségi alkalmakon¹¹, imaként olvasták a haldokló felett¹², hogy könnyebb legyen annak átlépnie a túlvilágra. A szent leveleket olvasva és közösségben betöltött szerepükre reflektálva nyilvánvalóvá válik, hogy olvasásuk és az utasítás szerint való továbbadásuk elégséges volt a bűnbocsánat és az örök élet elnyeréséhez. A sorok az „isteni eredet” nyomatékosításával készítetik az olvasót bizalomra. Ennek megfelelően hatnak ez egyénre is.

„E könyv tehát Isten parancsaiból eredt, a bűnök seregétől menekedtünk meg: mert maga Jézus mondja, hogy egyedül szent keze írta e szavakat.”
(Részlet Szűz Mária leveléből)

A szent levelek előfordulása

A vizsgált füzetek tartalma, szövegei egyrészt más nyomtatott vagy kézzel írott füzetből származnak, másrészt pedig a szerző fogalmazta őket. Ezek között a szakrális szövegek között találunk rá a szent levelekre, melyeket az egyén személyes intelemnek és üzenetnek vél. Így a füzet tanúbizonyosságot tesz a kor szellemi beállítottságáról, az egyén vallásosságáról és írója személyes tapasztalatairól, életének fontosnak vélt eseményeiről. Mindez átszűrődik az egyéni tudaton és sajátos értelmezést nyer¹³. Nemcsak az egyén világa és érdeklődési köre tárul a szemünk elé, hanem egy közösségé, melynek a szerző maga is tagja, és mellyel többé-kevésbé azonosul, elfogadja szabályait.

⁸ Lengyel, 2003

⁹ Molnár, 1986, 423–426. p.

¹⁰ Bálint, 1943, 117–118. p.

¹¹ Molnár, 1986, 423–426. p.

¹² Silling, 1992, 33–35. p.

¹³ Ujváry, 1960, 40 p.

Az égből alábocsátott levelek közül a kutatott településen, Salánkon két típusú sikerült gyűjtenem: *Levél, melyet a mi Urunk Jézus Krisztus a mennyekből alábocsátott*, valamint *Szűz Mária levele*.

A levelek előfordulása ennél gyakoribb. Mindkettő több változatban él a településen. Egyik adatközlőm¹⁴ mindössze annyit közölt, hogy a történeteket másoktól, illetve könyvekből írta át, mert megtetszettek neki, és mert sok igazságot hordoznak. Az általa említett könyvecskékből a vallásos ponyvanyomtatványokra következtethetünk. Az égből alábocsátott szent levelek – mennyei levelek – a ponyvairodalom termékei voltak, nyomtatványok vagy kéziratos másolatok formájában terjedtek.¹⁵

A településen hét adatközlő szakrális kéziratában találtam meg a levéltípusokat. Jellemzően minden esetben mindkét levél olvasható némi eltéréssel, mely a helyesírásban és a szóhasználatban nyilvánul meg csupán. Tehát egyazon szövegekről beszélünk.

A levelek szerkezete

Mindkét levéltípusnak egy meghatározott szerkezete van, ugyanis mintegy keret-történetbe foglalja az üzenetet. A *Levél, melyet a mi Urunk Jézus Krisztus a mennyekből alábocsátott* című üzenet szerint leesett egy kő az égből, mely termetére kicsi, súlyára viszont igen nehéznek bizonyult. A levélben így olvashatunk róla:

„Jeruzsálem város szent érseke több érsekeket, püspököket gyűjtte össze és szent imákat és miséket tartának fölötte. Szent érsekek kísérete amellet három nap és három éjjel: amidőn egy rémitő hang üte meg fülüket, amely ... égi szózat vala, s mondá: Vegyétek áldott kezetekkel ama követ s nyissátok föl! s minekutána fölnyitották, emez isteni szavakat találták vala beleírva amelyek így hangzottak: Ime ezelőtt küldöttem nektek egy levelet, mégsem tértetek meg ...”

A szöveg elején olvasható történet a végén visszaköszön. A szövegtörzs, vagyis az intelmek, a bűnök és azok büntetésének felsorolása után ismét visszatérünk a jeruzsálemi helyszínre, ahol a város pátriárkája hálát ad a csodás égi üzenet megtalálásáért.

„Én pedig mint Ivanikus, Jeruzsálem pátriárkája Isten segedelmével méltó valék eme szavakat fölfedezni, amelyek a kőben valának. Imádni fogom keresztyének az Istent, hogy világosítsa meg lelkeiteket, szemeit s képesek legyetek megvásárolni, mert csekély értékű de annál nagyobb .... bármely ember házában és annak adatni fog a mennyország birtoka az Atya Istentől, mert övé az ország a hatalom és dicsőség most és mindörökké. Amen”

¹⁴ P. M., salánki görögkatolikus lakossal készített interjúm során a szent levelekről is beszéltem.

¹⁵ Fülöp, 2013

A Szűz Mária levele szerint a könyvet, mely a levelet tartalmazza, az olajfák hegyén találták, s magától megnyílt azoknak, akik olvasni szerették volna.

„Eme könyv valami olajfák között találtatott, s aki érinteni, avagy olvasni akará, azon egyénnek magától nyílt meg, amelyben eme szavak valának olvashatók: Jézus Krisztus, ki az egeket lakó Atya Istentől vette eredetét, parancsolom ismét nektek az én Isteni hatalmamnál fogva, hogy eme könyvnek hitelt adjatok, ...”

A szent levelek tartalma és funkciója

A szent levelek tartalmát az általam gyűjtött két típus példája alapján szeretném az alábbiakban bemutatni.

Jung Károly a *Baj ellen oltalmazó ég levél és áldás Gombos hagyományvilágában* című tanulmányában közölt írásos emlékek kapcsán megjegyzi, hogy a szent levelek a népi vallásosság termékei, melyek Európában alakultak ki és terjedtek el az egyház jóváhagyása és engedélye nélkül¹⁶.

Lengyel Agnes a szent levelekkel foglalkozó egyik tanulmányában¹⁷ olyan szövegeket mutat be, melyek Jézus Krisztushoz köthetők. Akárcsak az általam fellelt levéltípusok. Az üzenet szerint a levelet maga Jézus Krisztus írta saját kezével. Az isteni eredet nagyobb hangsúlyt ad a tartalomnak. Az egyház nem kanonizálta ezen iratokat, tehát apokrifként kezeli őket.

Levél, melyet a mi Urunk Jézus Krisztus a mennyekből alábocsátott című üzenet Szent Mihály levelének folytatása¹⁸, mely tartalma szerint a Tízparancsolat megtartására és az egyházi előírások betartására figyelmezteti és inti olvasóját. Jézus levele a második levél, melyet azért küldött, mert az emberiség nem tért a helyes útra. A szövegben az emberi bűnöket és azok büntetését sorolja, néhol fenyegető hangnemben. Elrettentő példaként mutatja be és írja le a bűnökért járó büntetést, ezzel készítve az olvasót a helyes út betartására.

Szűz Mária levele a harmadik üzenet. Ebből megtudhatjuk, hogy Isten haragja és büntetése eddig csak ezért nem érte utol az embereket, mert a Szűzanya mindig közbenjárt értük. A levél elején szintén az egyházi előírások betartására ösztönző üzenetet olvashatunk. Majd Szűz Mária történetét tárja a befogadó elé, miszerint Szűz Mária elaludt az olajfák hegyén, majd Jézus látogatására felébredt és elmondja fiának, hogy álmában őt látta megkötozve és keresztre feszítve. A továbbiakban olvasható, hogy a könyv, melyben a levél található, megmutatja a pokolbeli keresztyének kínjait, amelyeket Mihály arkangyal mutatott meg a Szűz Anyának.

Megállapításom szerint alkalmazásukat és funkciójukat tekintve sokban hasonlítanak a ráolvasásokra. Az archaikus imádságokra jellemző elemeket – az ol-

¹⁶ Jung, 1983

¹⁷ Lengyel, 2003

¹⁸ Fülöp, 2013

vasásért és terjesztésért bűnbocsánatot nyer az olvasója – tartalmaz, mely megerősíti a szövegek szintén archaikus jellegét.

„Boldog pedig az, ki e levelet megvizsgálja, s másoknak fogja ajándékozni, annak minden bűnei meg fognak bocsáttatni s a mennyország lakosai lesznek, ha Isten parancsát is megtartják.” (Részlet Jézus Krisztus leveléből)

„Ki e könyvet leírja vagy megmutatja másnak, az kegyelmet talál az Istennél.” (Részlet Szűz Mária leveléből)

Ezek az iratok tulajdonképpen a bajelhárító, igézést és szemverést elhárító, rontást megakadályozó, vagyis oltalmat hozó tárgyak sorába tartoznak. Emellett megerősítik azt a feltételezést, hogy a kimondott szónak hatalma van, melynek hatását a többszöri ismétlés által tovább fokozhatják. Úgy hat az érzelmekre, az elmére, hogy az olvasó cselekedeteit is jó irányba befolyásolja.

A helyi adatgyűjtéséből kiderült, hogy a leveleket nem használták és használják a közösségi és hivatalos egyházi alkalmakon. Ez nemcsak Salánkra értenődő. A szent levelek liturgián belüli használata máshol sem jellemző. Azonban a levélben rejlő utasításoknak megfelelően másolták és továbbadták azokat, mert annak olvasása és sokszorosítása szinte mágikus erővel bírt. *„Oda kell adni, hogy hát had imádkozzák mások is, had olvassák...”* – mondja P. M.. A szövegben a következő utasítást olvashatjuk:

„S tudósítlak áldott keresztények ki e könyvnek hitelt nem adand, az átkozott legyen és a mennyországot meg nem fogja látni. S ha megtartjátok Isten parancsait, s töredelmes penitenciát fogtok tartani, akkor megbocsát nektek az Isten. Ha vétkeitek száma oly nagy volna is, mint az egek csillagai, vagy mint a tenger homokja, vagy mint az erdők levelei, vagy mint a föld füvei, akinél e könyv meglesz s másnak nem fogja mutatni, átkozott legyen, s bűnbocsánatja nem lesz.” (Részlet Szűz Mária leveléből)

A levelek használata a mindennapokban

A szent levelek kapcsán a természetfeletti és az ember közvetlen kapcsolatára következtethetünk. A természetfeletti vel való kapcsolattartás ily módon erősítette hitében az egyént, és arra sarkallta, hogy betartsa az egyházi előírásokat és annak megfelelően vallásos és szent életet éljen. Így a szent levelek, mivel egyenesen isteni eredetre vezethetők, valamiféle mágikus erővel bírtak, megóvták az olvasót a bajtól és védtek a nehéz időkben. A kimondott szónak ereje van, ezért gyakran hangosan olvasták fel a levél szövegeit, még akkor is, ha egyedül imádkoztak. Nemcsak a levél olvasása és továbbadása, hanem pusztán birtoklása is védelmet adott. Természetesen nem mindenki gondolja így. Egyesek olvasták vagy átmásolták, ám erejében nem hittek, különösebb jelentőséget nem tulajdonítottak a levélnek.

A szövegek hétköznapi használatának megfogalmazásánál mindenképpen az adatközlők által elmondott információkra támaszkodhatom. Jómagam református

családban nőttem fel, így a levelek létezéséről a kutatás alatt szereztem tudomást. S egyúttal meg is bizonyosodtam afelől, hogy milyen sokat jelentenek a szövegek az olvasó, a hithű keresztény ember számára. Erőt ad a mindennapokhoz, kitartást a betegségben, biztatást a gyógyulásban. A leveleket tartalmazó füzetecskékre – mivel a nyomtatott kiadvány kuriózumnak minősült – jellemző a mindennapos használat. A reggeli vagy esteli imádkozás, áhítat szerves része a levelek elolvasása is. A bennük rejlő információk, üzenetek emellett nap mint nap emlékeztetik az olvasót a bűnök sokféleségére, és a büntetés példájával elrettentik annak elkövetésével. Így lényegében az Isten szerinti egyenes útra vezetnek.

A leveleket leginkább egyénileg használták, olvasták. Nem talákoztam olyan példával, ahol közösen olvasták volna, noha szakirodalmi utalásokban olvashatunk ilyen esetekről¹⁹.

Az elmúlt időszakban a kutatott településen a szent levelek két típusának több előfordulását sikerült lejegyeznem. A gyűjtést nem tekintem lezártnak, noha úgy vélem e rövid ízelítő is elegendő ahhoz, hogy láthassuk, az írásbeliség is tartogat izgalmas szövegeket, azon belül motívumokat a néprajztudomány számára. Annál is inkább, hogy a népi írásbeliség területén eddig vidékünkön még nem jelent meg hasonló írás és nagyobb elemző munka sem történt. Befejezésül szeretném még megjegyezni, hogy igen fontos feladata lenne a kárpátaljai néprajzkutatásnak, hogy minél nagyobb területet felölelve hozzájárjon a népi kéziratok összegyűjtéséhez, hiszen a szövegek nemcsak a néprajztudomány számára szolgálnak adalékokat, hanem egyéb tudományágak is táplálkozhatnak belőlük.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. BÁLINT SÁNDOR: *Sacra Hungaria. Tanulmányok a magyar vallásos népélet köréből*. Veritas, 1943, Budapest
2. BAUSINGER, H.: *Népi kultúra a technika korszakában*. Osiris-Századvég, 1995, Budapest
3. ERDÉLYI ZSUZSANNA: *Hegyet hágek, lőtőt lépék. Archaikus népi imádságok*. 1976, Budapest
4. FÜLÖP ZOLTÁN OTTÓ: *Az „égből érkezett üzenetek” szerepe és jelentősége az egyéni írásszokásokban*, In *Iskolakultúra*, 23. évfolyam, 7-8. szám, 2013
5. GÁL ADÉL: *Archaikus imádságok a szakrális népi kéziratok füzetekben*. In *Acta Beregsasiensis* 2015. 87–100. p.
6. JUNG KÁROLY: *Baj ellen oltalmazó égi levél és áldás Gombos hagyományvilágában*, *Hungarológiai közlemények*, 10. 35. sz. 127–133. p. 1983,
7. KESZEG VILMOS: *A folklór határán. A népi írásbeliség verses műfajai Aranyosszéken*, Kriterion Könyvkiadó, 1991, Bukarest
8. KÉSZ MARGIT: *Archaikus imák Ugocsában*. In *Pilipkó Erzsébet szerk. Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 8. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 2013

¹⁹ Fülöp, 2013

9. LENGYEL ÁGNES: „...*Én Jézus krisztus magam tulajdon isteni kezemmel írtam...*” *Égi levelek, látomásban közvetített imádságok a palóc népi vallásosságban*, In Barna Gábor (szerk): „Oh, boldogságos Háromság” Tanulmányok a Szentháromság tiszteletéről. Paulus Hungarus – Kairosz Kiadó, 2003, Szeged, 243–256. p.
10. MCLUHAN, M.: *A Gutenberg-galaxis: a tipográfiai ember létrejötte*. Trezor kiadó, 2001, Budapest
11. MOLNÁR AMBRUS: *A hajdúhadházi Szent Emberek és Szent Asszonyok Társasága*. In Tüskés Gábor (szerk): „Mert az Isten hagyta...” Tanulmányok a népi vallásosság köréből. Magvető Könyvkiadó, 1986, Budapest
12. SILLING ISTVÁN: *Bajelhárító levelek a Vajdaságból*. Új Symposion, 7–8. sz. 33–35. p. 1992
13. UVÁRY ZOLTÁN: *Népi kéziratos verseskönyveink*, In Műveltség és Hagyomány I–II, 36–54. 1960

Л 67 **LIMES.** Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці П. 2020/Випуск VII/Том 1. Редакційна колегія: Ільдико Орос (головний редактор) та Єлизавета Молнар Д. (відповідальний редактор) [та ін.] – Берегове–Ужгород: ЗУІ ім. Ф.Ракоці П – ТОВ «РІК-У», 2020. – 328 с. (угорською, українською, англійською та німецькою мовами)

ISSN 2411-4081

Науковий вісник «LIMES» засновано у 2014 році та видається за рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці П. У науковому віснику публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці П, а також дослідження українських та іноземних учених угорською, українською та англійською мовами. Цей том об'єднує праці з історії, педагогіки, мовознавства, економіки, соціальної географії, соціології, матеріалознавства і технологій.

УДК 001.89(058)

Наукове періодичне видання

LIMES

Науковий вісник

Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ

2020 р.

Випуск VII

Том 1

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

Серія КВ №20762-10562Р від 08.05.2014 р.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ
(протокол №1 від 10.02.2020 р.)*

Головний редактор:

Льдіко Орос, кандидат педагогічних наук (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

Відповідальний редактор:

*Слизова Молнар Д., доктор філософії з гуманітарних наук
(кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)*

Редакційна колегія:

Адальберт Бовді, доктор фізико-математичних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Адальберт Рац, доктор філософії з природничих наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Бейла Надь, кандидат біологічних наук, доцент (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Віра Протопопова, доктор біологічних наук, професор (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Емьовке Бергхауер-Олас, доктор філософії з галузі соціальні та поведінкові науки (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Золтан Кормочі, доктор філософії з галузі філологічні науки (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Золтан-Шандор Варга, доктор біологічних наук, професор-емерит (кафедра еволюційної зоології та біології людини, Дебреценський університет), Ібоя Самборовскі-Нодь, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Лона Лехнер, доктор філософії з галузі філологічні науки (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Йосип Молнар, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Катерина Дудич, доктор філософії з галузі філологічні науки (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Лорант-Денеш Давід, габілітований доктор у галузі «регіональні науки», професор (Інститут економіки та розвитку регіонів, Університет ім. Святого Іштвана), Маргарета Кейс, кандидат історичних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Марія Ген, кандидат біологічних наук, габілітований доктор у галузі «науки про довкілля» (кафедра ботаніки, Університет ім. Святого Іштвана), Олександр Бергхауер, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Олена Біда, доктор педагогічних наук, професор (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Роберт Бачо, доктор економічних наук, професор (кафедра обліку і аудиту, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Тетяна Чонка, кандидат філологічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Томаш Врабель, кандидат філологічних наук, доцент (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юдіта Павлович, кандидат педагогічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юрій Жигуц, доктор технічних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юрій Чотарі, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

Відповідальний за випуск:

Василь Брензович, кандидат історичних наук (Благодійний фонд за ЗУІ)

Технічне редагування: *Мелінда Орбан та Олександр Добош*

Верстка: *Вікторія Товтін*

Коректура: *Льдіко Гріца-Варцаба, Олександр Кордонець та Томаш Врабель*

Дизайн обкладинки: *Ласло Вездед*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр «Опаці Чері Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Друк наукового вісника здійснено за підтримки уряду Угорщини.

Засновник: Благодійний фонд Закарпатського угорського педагогічного інституту (від 2016 року Благодійний фонд За Закарпатський угорський інститут)

Видавництво: **Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ** (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) *Статут «Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ» (Затверджено протоколом загальних зборів Благодійного фонду За ЗУІ, протокол №1 від 09.12.2019р., прийнято Загальними зборами ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, протокол №2 від 11.11.2019р., зареєстровано Центром надання адміністративних послуг Берегівської міської ради, 12.12.2019р.) та ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року**

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

Шрифт «Times New Roman». Папір офсетний, щільністю 80 г/м².
Ум. друк. арк. 26,7. Формат 70x100/16. Замовл. № 2285. Тираж 300.